

FÜGGELÉK.

I.

RIMAY JÁNOS LEVELE THURZÓ GYÖRGYHÖZ. 1604 DECZEMBER 16.

Generosé ac Magnifice domine, domine et Patrone mihi confidētissime. Po't servitiorum meorum addictissimam mei commendationem. Az Vrifestől Nagifagodnak az Zurzavaroß ideo, es hazank allapattianban, Berencses allapattal valo meg maradaft s hozzu ideiglen valo egeszleges eltetis kivanok. Bafta Vramnak az Cassa taýan hadakozasaban, minemő allapattia lehetett s my Zerencze köuette Kolonitsch Vramotis, az Bafta Vramhoz BegetBeget meneBeben, hißem eddig voltakeppen iol meg erthette Nagod; Az Alfeoldj hadnak az elei Törökkel es Tatarral eluegi Rima Bombatban erkezet, honnan Gaalch es Tamaffý fele giakor iargallafokat mielnek, de fenkit sem karal, sem niomorüßagal nem illetnek az föld nepe közöl, paranczolanu nekik, hog uezteg legienek, es fenkitöl ne fellienek az eo partokon ualoktol. Ma negied napia az Chaßar penzeuel kit nemelliek harmadfelzaz ezer forintnak, nemelliek ket zaz ezernek mondanak, Filekben erkeztenek, akarvan Szepeßzegben Bafta Vram utan uinni, de az ellenBeagnek köznel ualo uolta miat, sem Filekben nem meruen azt a penzt tartani, sem penig odab Rýmazombat fele nem batoroduan uele meg indolni, uegeztek uolt azt, hog azt az penzt, az oßtroikan Fileckből Beztercze

Baniara vigiek által, es onnet batorbagosb uton igazeczak Bafta Vram utan. Melj penzt tegnap meg indetuan, szintén (?) Vidafaluan utöttek az Alfeoldiek meg, es az penzt keßerö Filekÿ hadat Galfaignan haitvan, el niertek s wittek magokal azokat az penzeß zekereket; A mint pedig egiebbeppen is dolgokhoz kezdettenek felö hogi az egeß földet az Wegekel egietemben magokeua ne igiekezzek tenni, mj ehez kepeft, it elég gondolatban, felelemben es remenfegbenÿs tartiuk eletunköt, Istenre bizuan magunkot, kij elteffe egeßbegben ef tarcza meg bekebegben Nagifagodat. Irtam Nagd Eßtergarij hazanal, a hova kesz tanaczkozaffert iöttem által 16. decembris Ao. 1604.

Generosissimae ac Magnificae dominationae Vestrae
 Servitor addictissimus

Joannes Rimay.

[Bécs. Kriegs. Archiv. Schriften-Abtheilung. Wiener H. K. R. Akten fasc. 100. 1. levél. Hátlapján: Rottal. .... den 28. Decembris. 604. NB. Az utóbbi kelet a levél vételének napját jelenti. A levél nem Rimay írása, tehát Thurzó György másolatban küldte el Bécsbe Rottal (Rottal v. Rothal Johann) császári hadi tanácsosnak. Ugyanott megvan a levélnek német fordítása is világosan Rottal számára.]

II.

RIMAY LEVELE ILLÉSHÁZY NEVÉBEN KASSA, LÖCSE, EPERJES, BÁRTFA, KISSZEBEN ÉS N. BÁNYA POLGÁRAIHOZ. KOMÁROM, 1608 MÁJUS 23.

Ad cives Ciuitatum Cassouiensis, Leutschouiensis, Epperiensis, Bartphensis, et Cibiniensis, Riuuliensis, nomine Spectabilis et Magnifici D. Stephani de Illieshaza, a Joanne Raimano, Comaromij. 23. Maj. 1608. concinnatum.

Post varia multipliciaque miserae nostrae patriae mala, inflictaque corpori ipsius cruenta vulnera, Serenissimus Princeps, et Dominus noster clementissimus Matthias Archidux etc: Secundum gubernationis suae officium nihil aequae in votis pijs habuit, quam vt impendentibus ubique malis obuiando, nefastaque consilia inquietorum hominum antevertendo, tam istis in oris, quam ibi etiam in omnibus Superioris Hungariae partibus, res omnium atque singulorum, in placidum et

tranquillum aliquem statum poneret, officiumque sic suum apud suos omnis ordinis fideles illustre charumque redderet. Quo vero salubre suae Serenitatis hoc confilium, et heroici sui spiritus intentum, optimo ordine, meliore via, et concinniori modo procederet, decreto supremi sui consilij me tandem elegit, vt illac me conferendo, statuumque et ordinum delegatis ad edictum Suae Serenitatis Cassouiam accerfitis, communi Magnatum, Procerum, Nobilium et Ciuium voto, recognoscerem in primis, in suumque ordinem ponerem singula, quae ad salutem illius orae cuiuscunque ordinis incolis viderentur pertinere. Quamuis vero mihi multiplicium tam publicarum quam priuatarum etiam curarum onere fesso, (vt qui alioquin languida debili et dubiaquoque valetudine sum) inuigilandum et inhiandum erat potius quieti, sarcien- daeque meae saluti, ne tamen in extrema et suprema hac necessitate tot turbinibus expositae labanti, flexae et fessae patriae meae, deesse inoportune viderer, statui non subterfugiendam a Sua Serenitate in hoc tali negotio mihi impositam provinciam esse, in qua, vestrarum etiam dignitatum incolumitati et quieti a me aliquid opis possit (vt ego opinor) afferri. Interea dum hic Comaromij in expediendis ad aulam Turcici Imperatoris a parte nostra cum ordinato munere Legatis distineor, singulis momentis Turcam Buda aduentantem exspectando, cum quo de residua etiam tractatum nostrorum parte concludatur, et optatae pacis tota idaea firmetur, praemonendas Prudentes ac Circumspectas dignitates vestras de eo, quod vestrarum partium esse putavi commode sum arbitratus. Fecerint itaque dignitates vestrae, tam ex meo voto, quam commodo suo, si matura deliberatione intra se inita, antequam Cassouiam hinc pertingam, certis a sua Ciuitate fociis, viris sensatis delictis, eos ita promptos itinerique aptatos habuerint, vt sine aliqua mora ad me tunc venire, ac mecum, et cum caeteris ordinum omnium Legatis, de necessarijs quibusque rebus consultare, deliberare, concludereque apta propositae rei possint et valeant, quam primum Cassouiam me iam praeuenisse intelligent, quo quidem postergatis moris succinta et compendiaris vsus via, me hinc statim Deo volente conferam, quam primum ista quibus nunc instamus maximi momenti res, et pene dixerim fundamentum reipublicae nostrae salutis (saturato et pacato Turcarum animo et voto) ad suum optatum finem deducantur.

[Udvari levéltár, Bécs. Ex Hung. Fasc. 156. Fo. 37-38. Másolat.]

III.

RIMAY LEVELE ILLÉSHÁZY ISTVÁN NÁDORNAK.

BUDA. 1609. FEBRUÁR 14.

Illustrissime ac Magnifice Domine, domine patrone mihi benignissime.
 Post seruitiorum meorum deuinctissimam mei commendationem etc.
 Vr Istentől Nagifagodnak sok ioó fzerenchekkel bewelkedő egessesges életet kiwanok adatnija. Az ketskemetiek Nagodtööl walo el iöwetelek után, be téértének wala ide hozzaam, azokkal azert felette ioól tseledet Nagod, hofi oltalma ala fogta ökeöt, mert kwlömben azok az ö épülettiekben es telepedésekben soha elő nem mennének, s-nem maradnánakis meg heliekben. Az mi az derék dolgokot illethi, a mý végre it kellessék mý nekwnk meeg keesnünk, walamý kichin okát örömetst érthetem wala Nagifagodtol, mert nem ertuen, maid karosfnak gondolhatom az keözönfeges hafzonnak, hofi nem mint hafzonnak, nezuén azokra az itiletekre, a meli itileteket forgatnak az penznek be küldéfének haladekabol az Törökök. Ot bennif az Vezerek azt weték előmben egifzer, hofi ehez az bekefeghez chak feel keduel wagiunk, s- abbool mutattuk meg az bekefeghez walo keduetlenfegünket, hofi keefön wittúk be az aiandekot, mert ha keduetek wolt wolna hozzaia, előb iöttetek wolna be wéle; nem wontattatok wolna az dolgot. Arra en megh feleltem hofi nem az keduetlensegh, hanem azok az akadálliook tetteek kéfedelmessé az aiandék be witelt, a meli akadalliookoth vgian fegiuerrel kellet el igazitany es le szallitany. Ezt ez mostany idő wontatastis azert soha nem magiarazzaak egiebre, hanem hofi vgian nem akariuk az bekeféget, es keduetlenek leuén az wontatafsal az bekefeghez, bekefég ellen walo dolgokba forgattiuk az idő haladafa alat minden tanachunkot. Ehez kepest neis gondollia penig Nagisagod, hofi az holdultfag dolganak el igazitáfábanis, anny kedue, engedelmé, es keduezefeis legien az Thöröknek az penznek be nem iöwetele előt, a mený kedue wolna az penznek kezekhez walo adafa s-el igazitáfa vtán, Mert parancholattia léuén rea, hofi el igazitsa az Situa torkon walo concludalaas szerint, tudná ofztan, hofi tartoznek az el igazitafauaal; iobb keduel is exequalná, s- teób keduezesselis lenne abba az dologba. Jollehet ugi is nem kellene hertelen az holdultfag dolgaat concludalný, kiualtkeppen az Esztergam taiáan waloot,

hanem meg kellene lewel által meegis az orfzag neweuel Töreök Chafzart, s-az portat talalný, hogi Vaczig az feöldet adná holdulatlan az orfzágnak megh, a mint proponaltuk ezen dolgot otbennis nekiek, de Murat Bassa othon nem léuén fok tanats vraknak nagi refzéuel, azt adaák wasaszful, hogi az Situatorkon walo wegezés kiuöl walo kiwanfagunkrol olikor talallia az portát megh az orfzag, mikor Murat Bassa s-az egefz tanacfis othon lefzen Constantinopoliba. Murat Bassa penigh az Bayrannak kezdeti elöt niolczadnappal érkezuén be Constantinopoliba, egi köwetéét küldé ez napokba fel ide Aly Bassához, értekezuen teöle, ki mentünke immar, wagi itben wagiunk méég, ha benn wadnak, tarchad tiztesseggel, es mikor ideie lefzen kifirtesd bötsüetllet kijs ökö, az bekefeget peniglen az Magyar nemzettel, meegh annalis erősebbre tegied, a mint mar meg erősödöt, es minden dolgot vgi wegezel wélek, hogi állandoo legien az sferzet békefégh etc: Ezen köwet meegh it wacion, kit örömet el botsatot volna eddig Aly Bassa, de el nem meri addigh böchataný, mig illien tsügöuen és nagi ketség alat wacion dolgunk, hogi abbol az ketségböl es tsüggöben alloo állapotbol walamý nagiob ketfeget ne vegienek othon, s-ne velekedgienek az bekefégnék megh bomolhatos woltarol. Bizonios ezis, hogi Thörök Chafzar Malta, es az teöbb býrodalmiual ellenkező tengeri fzigetek ellen, heet eíztendeig walo hadat kialtatot Murat Bassanak haza érkezéfe után, es minden ereiet az tengerre keefziti maar, melly fzandekát Thörök Chafzarnak hogi el fordithassak wagi meg akaszt-hassaak, meg lattia Nagifagod, nem foghiake elmeieket vettný az emberek etc: Okot es occasiot aad azert ez e mostaný Murat Bassa ýzenetijs, hogi az dunaantul walo feöld állapattia felöl, meg talaltassek az Thörök Chafzar portaita, s-az idöis alkalmatossagot fogh az dologhoz szolgaltatni, hogi egiebféle leuen gongia Thörök Chafzarnak my nekünk keduezzen et caedat aliquantum etiam de suo iure. Az tengerre valo kezfúletiben penigh Teörök Chafzarnak femmý ketsege ne legien Nagifagodnak, mert otben létünkbenis lattuk arra valo igieketinek az ieleit, es az Angliay kirally köwete minden teörök dolgokban verfatus es nagi itiletö ember, velem valo niaias esmerkedefeben valo befzelgetéséböl, sok dolgokat adot olliakat érténem, kiket sokan nem értének, waadlais az velentzefeketh, hogi az ö sok hamis hijr forralafokkal, tötteek Török Chafzart az tengerre intentussa, s-vizi ereie keefzítésére diligenssé, kikre alattomba walo haraghiais wacion

az Chafzarnak, Az lengielek ellenis rendelt erőt Thörök Chafzar, ki nek ha eleit nem vefzik, meg kezdik erzeni izit, vgi wagian hogi az Chafzar mitigálná örömet ellenek walo indignatioiat, de az Tataar haam ingerli az Chafzart az haddra, azt üzente otben letünkbe louasz mesteretöl az Chafzarnak, hogi eö neki az lengielek ellen elegendö hada lehet, mert masfelszaz ezer embernek szeret teheti, chak niolcz ezer Janchart kiuan az Chafzartol, mely Jancharokat louakon wihessen hadaual, be lengiel orfzagba. Ide érkezek Budara egi Moldway keöwet azt befzelli, hogi ketszerizbe mostis nagi rablast töttek az Tatárok, az lengiel býrodalomban. Akaram eztis tudáfara adnom Nagifagodnac, hogi Ali Bassa vezér, az be kwldöt rab Aly Bassanak nem szinten io keduel promoueallya most dolgat, mert attool tart, hogi ha ez a rabb ala menne az portára, ottis azt kezdene befzelgetny, a mit it befzellel nylyuan, hogi ez az bekefég alhatatlan fundamentomon áll, Mý nem Chafzartol botsatot köwetek uoltunk, hanem chak Herczegtöl, Hýre es tanacha fõt akarattiais nem wolt az Chafzarnak ez dologhoz, es hogi ez vtannis nem lefz alhatatos bekefég ez, Summa szerint akarta wolna Aly Bassa ha ez a veen ember ez mostani állapotba be fe botsatatot wolna, s-ha walamý mood lefzen szabadulafabannis, el nem botsattia innen addig oda ala, mig ezen ez kétféges állapoton által nem megien az idő. Nagisagod annak okaert minden tanachauual azon legien, hogi az penz megh ne kefeödgieek, es mý fe mulassunk itben, mert ez a haladek bizoni fok importantiat kezd magauual hozny, a mint en az dolgoknak foliasat, es az hireknek circumstantiait látom. Az ketséget vesfúk el magunkrol az meli kétség nem botsátá otbennis az Teörökeököt, hogi walamý kiwanfagunkra accedaltanak wolna az Situa torkon walo wégezés kiuöl, Mert ez lön az Mufti által walo felelet, hogi nem tagadhattiuk, hogi az dolgok foliasához kepest, ne kételkednenk walamit meeg az bekefég alhatatossaga felöl, a meli ketséget az idő muláfa had wessen ki az szuunkból s-meg lattiatok, hogi az Chafzar kedue meg tertzik raitatok, chak legien nieluetek, es meltoo időbe találliatok meg mond mind niaualiatokrol mind peniglen szúkfégtekröl eö hatalmassagát s-ne kételkedgietek, hogi mind niaualiatokat ne enihitse, s-mind peniglen szúkfégteket ne legitse, de igen éretlen, es idő elöt walo időnk wagian meegh most ahoz ugi mond, hogi az Situa torkon valo wégezés kiueöl walamý kiwánfágtokra felelhessünk, holot meeg az magatok állapottiaban fem wadtok ti magatokis bizo-

niofsok. Szechy Thamas vram irt volt ide az Vezérnek egi levelet, aduan tudáfára, hogi az töb vrakkal eö Nagifagat walasztotta ö fellege Canyfa taian walo holdultság állapotianak el igazitáfára, de mint hogi erre ez dologra wagion figielmezéfe Aly Bassanak, s-ratiokkallis akarnaa Nagisagod által meg értény, alytom hogi vgian tsak ollyan válafizal botsatotta el az Szeechy vram emberet, hogi eö ahoz az dologhoz addig nem kezdhet, mig ez az elöttünk alloo dologh wéghez nem witetik, Ezekről röuiden akarok Nagifagodnak irnom, hogi ezekhez kepest, az penznek promoueláfa felöl gondolkodhassek Nagifagod, es eginyhani rendbeli dolgok állapotianak wegeiröl, quo qui fines tendant, itiletetis tehessen Nagifagod, giamolitast feralhatuan tanatsual nemeli omlafra hailoo.dolgoknak, a meli dolgok ebböl az haladekbol köwetkeözhetnek. Ha peniglen ugi araniozza Nagifagod iobbnak, hogi az holdultság állapotia, vgian az penznek eligazitafa es kezhez adafa elöt mennien veghez, nem ioo az dolgot vontatny, hanem napot hagiuan mingiart neki, irya Nagifagod ratioitis megh az Bassanak, miért kel annak elöb lenny, mert igen neheztelik az Teörökeök, az reank waloo keöltségetis, ki bizoni nem kewes penzt teöt eddigis, annaal nehezebben tselekedi penigh immar, hogi ketfegeskedik feölötte dolgunkba, a meli ketfegh nem fogh lemmi ioot hazanknak az eö részekről ki hozny; kiualtkeppen hogi hady hirekis sok felöl érkeznek, es az chatakis onnan az my részünkröl meg kezdettek maar indulny, kik felöl három rendbeli hirtis hoztanak be, es keet felé kwldöt az Bassais vtannok ki wigiazokot. Nagifagodnak köniörgök az én állapotom felölis, legien tekinteti Nagifagodnak az en kichin szolgalatomra, es Trybel vrammal tselekedgiek ugi Nagifagod az terminufnak protrahalásáual, hogi ne esséék az eö kára nekemis kaaromra, es elötte valo állapotombeli fogiatkozalomra, iussom léuén neminemö részint nekemis vgiehez s-jozzagahoz, hadd ditsekedgiem az Nagifagod welem walo ioo tétéuel, es szolgalhassak tellies életemben halaadásfal welem walo yoo tétéert Nagifagodnak, joo valast vaaruan Nagifagodtol, Irtam Budaan. 14. Februarij. 1609.

Illustrissimae ac Magnificae dominationi Vestrae

Servitor deuinctissimus

Jo. Rimai m. p.

Illustrissimo ac Magnifico Domino, domino Comiti Stephano de Illieshaza, Regni Hungariae Palatino, et Judici Comannorum, Comitatum Trinchiniensis et Liptouiensis Comiti, Serenissimi Principis, et domini domini Matthiae Secundi Dei gratia Regis Hungariae etc: Confilario intimo, et per Hungariam Locumtenenti. etc: Domino et patrono mihi benignissimo.

[K. u. K. Kriegs-Archiv. Schriften-Abtheilung. Bécs. H. K. R. Akten, Fasc. 105. U. o. e levélnek latin fordítása: Translatio literarum Joannis Rimay Buda Scriptarum. Az eredeti két fo. levél, a fordítás 4 fo. levél.]

IV.

RIMAY LEVELE ILLÉSHÁZY ISTVÁN NÁDORHOZ. BUDA,
1609. FEBRUÁR 19.

Illustrissime ac Magnifice Domine,
domine et patrone mihi benignissime.

Post seruitiorum meorum deunctissimam mei commendationem. Az my itben walo kéfedelmünk alat serkedezuén onnan föliülis oli hírek, meli hírekhez kepest az én teczefemmel ideien walo prouidentiaual kellene hazanknak oltalmara walo vigiazást tartany, nem tüurhetem, hofi magam emberét ne kwldenéem Nagifagodhoz, a ki által innen walo értendő dolgokotis erthetne Nagifagod, s-énis te Nagifagod által lehetnék nemely dolgok fölöl bizoniosult, mint kellene az Bwksféghhez képest dolgainkot itben moderálnunk es intéznünk.

Vaarom wala peniglen örömet, hofi ezek az hírek wagi megh Bwnnek wala, wagi iő wala oli bizonios embere be Nagifagodnak, a ki által wehetünk wala értelmet ha lebene ez bekeféghnek oli circumstantiakkal walo processusa es neuekedéfe, hofi zur zauart ne hozna magauál, es kétséget ne inditana azok Biwebe, a kik meg akarnának allapattiaba tsendeBedny.

De azok az hírek eginihani bizonios embery relatioibol akaduán ez helibeli fő gondwifelő fwleibeis, engem vgian keberite, hogi felölek bizoniossa tegiem Nagifagodat, hogi ne vádolhatná iöwendöbennis walaki eötet, hogi eö az búkfeznek nem szolgált örömet, es hogi az eö tartozot hiwatallianak az ö rébekeröl walo fogadaas Berint nem teöt wolnais eleget hogi ha kivántatot wolna az ö Bolgalatia, es az Bzükfegeknek s-az occafioknak walo fuccuraláfais.

Tart attool egiáltalliaba, hogi az Papa es az Spaniol Kirali megh indult hada a ki most Olaß orßagbol Carynthiara es Austriara Bállong, akadalt ne hozzon ahoz kepest, mind az bekefeznek, mind peniglen az Magiar Nemzetnek, hogi Teörök Chaßar Maltara keßiti hadaat, es megis akaria Tavazßal Bállatny, a mint ez elöt walo lewelebennis ez minap megh irtam Nagifagodnak, Mert az Angliay Cirali Constantinopoliban walo keöweteis meg ielentuen nekem, hogi Compositis Asiaticis tumultibus, Turcarum Imperator, infestaturus est Hispanum et Venetos, aßtis adiungalá beßédében, hogi igiekezni fognak azon az olaßok es az Spaniolok, hogi az eö labokban akadoo tövisszet az my tallpunk ala wesseek es ide forditsaak megint az haddnak onussat. Mihez kepest giuitsön az Romay Chaßaris penig most hadat, okaat ioo inuestigalni az wigiazo embereknek.

Nekem Herbestan vramis ielentée hogi nekijs irnak mind affelöl, hogi az Papa es Spaniol kirali hada megindult Olaßorßagbol es fel akar Carinthian által Austriara menny, es hogi hadat fogad Romay Chaßaris, de nem iriaak neki mihez kepest concurrat ez a hadd, Mind az által az en coniecturam az felöle ugi mond, hogi az egi Traucenteöl el walwa, az teöb tanats vrak, mind azon az egi axioman akarnak epiteni, hogi Haereticis non est fides seruanda, de Traucen az régi teökellertes Németek Bauat akarna mind imitalni a wortt a wortt, a ki kinek mit fogad azzal, hogi azt ellensegénekis praestálná mond, ez az ö Nagisaga elöttem walo coniecturaia.

Kérem azert Nagisagodat mint vramot, hogi Nagisagod hazank iawa newekedéfének es takargatásának prouidealo hivatallya Berint, vífellye az dolgok foliasa feölöt fel emeltennis elmeiéét, es az Bwkefeznek walo Bwkeget, Bwkefe után ne vesse Nagifagod. Ez az gondwifelő réfsen akar lenny, edictoma lévén immar minden felé, vt sint univerfi ad nutum fuum intenti, nekemis azt vzené, hogi welem ad ßamot, ha en meg nem requiralom ezek felöl Nagifagodat, etc : Léuén peniglen arrolis keetfezem,

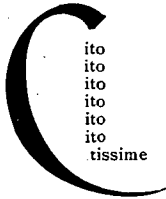
hogi az' én ez minapiban irt lewelemet meg nem adtaak Nagifagodnak, vjabban vgian azontis meg iruan eggíút ezzel, ezen Bolgam altal meg kwldöttem Nagifagodnak, hogi mind az my dolgunkat s-mind egiéb Büksegeket iobban perpendalhasson Nagifagod, kéruén Nagifagodot, hogi botsassa hamar az Bolgamat viBha, es minketis mentsen ki innen Nagifagod, mert ennekem sok Bükfeges beBedim volnanak Nagifagodal. Irtam. 19. Februarij. 1609.

Illustrissimae ac Magnificae dominationi Vestrae

Seruitor deuinctissimus

Jo : Rimai mpr.

Illustrissimo ac Magnifico Domino, domino Comiti Stephano de Illieshaza, Regni Hungariae Palatino et Judici Comannorum, Comitatum Trinchiniensis et Liptouiensis Comiti, necnon Serenissimi Principis ac Domini domini Matthiae Secundi Dei gratia Regis Hungariae etc : Consiliario intimo, et per Hungariam Locumtenenti, etc. Domini et patrono mihi benignissimo.

(NB. gyűrűs pecsét : kerek pajzs, benne vasmacska, felette sisak és dísz 3 strucz toll. Fölül 2 betű : J. R. Terjedelme egy íven. Az első levél ugyanott latinul is : Translatio literarum Joannis Rimaj ad Dominum Palatinum datarum. 2 fo. levél. NB. ezt és a megelőző levelet egyszerre küldte el, a másik levél az előbb elküldöttnek másolata, mint e levél végén mondja. Ezért amazon nincs pecsét. Az I—IV. sz. a. eddig ismeretlen levelekre Veress Endre t. barátom hívta fel figyelmemet.)

V.

FRANZ ARMBRUSTER U. JOAN. RIMAI AN DOHNA. — OFEN,

1620. IX. 24.

Wohlgeborner Freyherr, gnädiger Herr — Euer Gnaden seindt meine gehorsame Dienstte allem Vermögen nach ieder Zeit bereit zueuor. E. G. habe ich meinem zuesagen nach mit disem Briefl gehorsamist auff den

Dienstt wartten sollen, Dieselb, wie dass die zu Ottomanische Porten expedierte Herrn Gesandte den 9. Dito gesambt alhero nach Ofen glücklich angelangt, vnter wegeß zue Lanndt an dreyen vnterschiedlichen Orten mit besonderen Hauffen zue Roß, vndt auff dem Thonau Stroh durch Achtzehn Tsayken solemnter excipiert worden, berichtend. Den 10. haben Sy quiesciert. Den 11. Seyndt Sy mit Einander, nachdem Sy auff Begehren deß Wezierß, die Ihme dem Wezier deputierte Praesenta beuor geschickt, zue Roß zue dem Wezier ansehnlich geführt worden, In dieser Audientz ist außer der Salutation vndt vberreichung der Credentz-Schreyben nichts fürgangen. Alß mehr gedachte Herren Gesandte in Ihre Quartier, welche Sy wegen der in der Oberrn Statt grassierenden Infection herundten vnter Zeltten gleych neben der Thonau haben, sich reterieren wollen, hat der Wezier Jeglichen Ihrer mit Einem Kafftan verehren lassen. Folgendtß haben die Hung. Herrn Gesandte mit obgedachten Wezier vndt denen Befelchß Haabern wegen der Grähnicz vndt Vessungen Waitz, welche Sy sehr sstarkh urgendo begehrt, große Müh gehabt, vndt es gar für Ihre Khönigl. Würde khomen lassen müessen : Nachdem aber der Wezier zue Ruch gebracht, expediert Er vnnß willß Gott, morgen zue Wasser nach Griechisch Weyßenburgg. Ihr Gn. Herr vonn Khölln accommodiert sich wie es Einem solchem fürnemen Antbassador wol ansstehet, isst Emsig, Vleißig, Vnuerdrossen, weißwegen nicht allain die Vngarische Herrn Gesandte, sondern auch Ihre Khönigl. Würde gar wol content seindt, Ihme auch die Tage Ein schön gar gnediges Schreiben alhero geschikht, so lassen auch die andere Herrn Gesandte an Ihnen nichtß Erwinden, der liebe Gott wirdt daß incrementum allergnedigst verleyhen, In dessen Schutz E. G. Ich gehor. befehle, schuldigist bittendt Sy geruhen Ihren Khnecht in Ihre Gratia Erhalten. Was ferner schrifftwürdiger fürfeldt bleybt E. G. vnuerhalten.

Ofen den 24. Sept. des Neuen A° 1620.

Euer Gnaden

Gehor. Diener

Frantz Armbrusster mp.

(Ugyanez ív 2-ik levelén.)

Haeremus nos adhuc Budae, scrupulosum et impetuosum Vezeris animum volentes pacatum reddere, vt coram portae Turcicae Praesidibus ipsius commendatione acceptiores comparere et expeditiores

redire ad nostras possimus. Retulit quidem Nobis hodie Vezerius de certa fama accepisse, classis Turcicae incursu Anconam et Lauretum depredatum esse, quod si res sic ea haberet facile et de Brundisio capiendo et de residuis rebus quae ad eam spectant animi illorum impelli possent. Tentavimus nos omnia quae huc pertinebunt secundum informationem Notis Illustrissimae dominationis Vestrae comprehensam, quam Serenissimus Rex noster litteris suis inclusam ad nos iam transmisit.

Servitor addictiss. Il. d. v.

Joan. Rimanus, legatus Vng : ad portam
Otthomanicam.

Czím : Dem Wohlgebohrnen Herrn, Herrn Abraham Freyherrn vndt Burggrauen von Dhona etc. Ihr. Für. Gn. zue Brügg etc. Khriegß Ratt, vndt besstelthen Obrissen über Ein Regimenth Teutscher Volkhß zue Fueß etc. Meinem gnedigen Herin.

(Recepisse.)

Legatus Rimai vnd Armbruster Ofen. 25. 7br. (September.)

Breslaw pst (praesentatum) 22. 8^{br} 1620.

VI.

RIMAY LATIN BESZÉDE, MELYET A TÖRÖK VEZÉREK ELŐTT AKART FELOLVASNI 1620-BAN VAGY 1621 ELEJÉN. JANI (JOANNIS) RIMAI ORATIO, RECITANDA IN COLLEGIO VEZIRIORUM.

Negare nequimus neque inficias imus, Illustriss. Proceres, ad hunc tam celebrem summum et splendidum Senatus Coronae V^{ae} locum cum ingentem animi dolorem ac singularem moerorem tum summam etiam laetitiam et exquisitam mentis amoenitatem Nos conjunctim attulisse. Ac maeroris quidem et justissimi doloris Nostri hinc orditur materia effluuntque potiores ejus causae; quod ille ipse apud Hungaricam Nostram universam gentem toto vitae suae curriculo nunquam intermoriturae famae et laudis splendore insignitus pontentiss. quondam Ahomates aeterni Numinis decreto fatorumque inevitabilium statuto in vivis esse desiens Augusto suo obtutu Nos neque exhilarare, intuitus nostros vivificare, mentes nostras attollere atque recreare in praesenti

possit. Nèque quod summe necessarium erat, propter exercitam et continuatam in nos iugem suam benignitatem et gratiam prolatum ex ore nostro benignitatis suae aliqua encomia, cultus item, obsequii gratitudinis etiam nostrae nonnulla tenuia indicia auribus suis haurire vel mente capere queat. Quam quidem suam benignitatem adeo ille non parcam, mancam aridamque Nobis Ungaris suppeditabat, aut etiam in beneficiis suis à natura Caesarea in illo profitentibus eò usque avarum non agebat, ut suorum beneficiorum spaciosissima in longumque exporrecta virentium assidue ramorum frequenti umbrâ ad gratos rectosque Ungaros promanante ipsi etiam ingratisissimi et ab genuino Hungarismo alienissimi supinam atque securam inter nos vitam agentes eadem Nobiscum communi pacis et quietis aurâ cumulatissime fruerentur. Ac tametsi multoties citra omnem scitum, propositum et consensum, voluntatem sententiam quoque nostram versatilium quorundam hominum temeritate perniciosius involvebamur negotiis et actibus, quibus periclitari tam nostra omnium salus quàm initum atque ictum cum Cesare potentiss. mutuuum nostrum foedus videbatur; ita ut patientiae et benignitati Caesareae offensionibus identidem fastuoso ausu irrogatis solitum suum favorem et indultum avertere merito à nobis ille potuisset, et commutare cum ira clementiam illi licuisset; nusquam tamen animum induxit, ut eam quam Nobis Hungaris integerrime et bonâ fide aperuerat gratiae suae fontis scaturiginem occluderet, tantumque abfuit, ut ejus fluenta exarescere passus esset, ut ne dehiscere quidem à marginibus suis et supremis labris eadem amissus sit. Sic inter nos et apud Nos nullum tam insolens, tam horridum tamque perniciosum exoriri potuit hactenus adversus potentissimi Caesaris, inversi cerebri quorundam stultorum intentum, ut taedij atque fatigij expers suae bonitatis recens semper atque succulenta radix cum extinctione fixae in illius benignitate nostrae spei marcida aut mucosa evaderet; non intermittendo unquam, quin recentioribus semper atque successivis suis solatiis nostrae diffidentiae, formidini et languenti spei occurreret, malis ipsis quoque ob bonos in dulgendo, ne fervore suo in delinquentes exaestuante calamitate involuerentur perirentque cum his tales quoque quos gratia sua et benignitate fovendos esse duxisset. Praeter haec omnia ejusdem Caesarea suae inviolatae in Nos benignitatis constantia eo argumento quoque suscipienda et veneranda se nobis proponit;

quod quamvis in nostram partem parum propitij neque benigna facie in nos dispositi multiplicibus suis machinationibus et artibus, etiam varia promissa phaleratis suis precibus agglutinantes benignissimam Caesaris à nobis mentem conati fuerint abducere ipsiusque arma cum foederis proculcatione in Nos convertere, cunctis tamen suis illi et pollicitationibus et promissis malaque fide conceptis tam literis quam legationibus in tantum id quod urgebant non obtinuerunt, ut interpositâ illâ constantiae Caesaris laudatissimi arrha inviolabilis et invicta Nobis semper permaneret effeceritque Caesar intemerata suâ dignitate, ut eundem multo conjunctiorem proximiorumque (!) huic maximè nobis cerneremus, cum subductum abstractum et valde remotum eum illi esse voluissent. Adde quod maluerit Caesarea sua Majestas nonnunquam etiam inexhausti sui aeris profusione necessitati nostrae succurrere quàm ab adversariis in suum aerarium augendum attracto vel leviter nos laedere. Ita sine ullo ad obliquam partem inclinato flexu in hostiles quoque partes inagglomerato nexu (sic recurri) istum laevigatum et intemeratum foederis et fidei suae funem memorabilis sic et venerabilis Noster Caesar ad manus usque suas traxit. Justo pio et necessario itaque ob has causas animi angore et dolore, Illustrissimi Proceres et viri Senatorii, percellimur, tam constantissimi, fortissimi, indulgentissimi Caesaris nostri praesentiâ orbatî. Qui quamvis nec cerni a Nobis nec ornari gratitudine aliquâ potest, vivat tamen cupimus nunc etiam nihilominus Nobis, nec morte oblivionis intereat, ejus memoria dulcescat inter Nos nominis ejus recordatio, omniumque nostrum ex linguae scriptorum etiam organa à seculis in secula attollendis ejus laudibus intendantur. Qui quidem neque penitus ita nobis interiit et morte praeventus hinc abiit, ac si moesticiam tantum nobis reliquisset aut exhaereditasset ab haereditate Nos sua Nobis porrecta ad imitationem videlicet virtutum paternarum exprimendumque ipsius naturae dotes educatum dulcissimum filium suum Caesarem Osmannum et huic conjunctos sapientes pacisque amantes Vos rerum arbitros in solatium et subsidium ius quoque Nobis subministrandum loco sui relinquendo. Laetamur igitur merito, et animis Nostris erigimur plausu ex exaltatione revidentes imprimis Aeterno omnipotenti Deo nostro post hunc ex illius divina providentia Dominatori et loco Parentis rerum praesidenti, potentissimo, moderno Osmanno Caesari, Vobis quoque pari modo imperij Sapientissimis et sensatis rectoribus per quos nimirum Caesarea sua augusta Majestas tam litteris

suis, quàm sermone per internuntios suos pleno et aperto sinu pandit atque promit Nobis universis Hungariae Ordinibus dulcissimam Parentis sui benignissimam naturam, offert et commendat suam subveniendi operam, constantem in pacto Parentis sui foedere perseverentiam et benignitatis suae paratissimae in Nos subsecuturam exundantiam. Cui cùm confidentia nostra Nos quoque adhaerescimus animos etiam nostros renovamus obvijs promissis et oblationibus suis Orantes aeternum Deum, ut dies annosque Suae Caesareae Majestatis multiplicare, fortunam promovere, amicos augere, inimicos minuere, scabellum solij sui roborare clementer dignetur, ad onus omnium isthic reponendum, qui caußa refectionis aut reclinationis ad illud recumbent. Clementia ipsa autem ejus cum benignitate asserta per patentes multumque splendorum Regiae suae portas noctes diesque instar fluminis exundent atque intra limites universi sui imperij larga et obvia justitia amplexu suo refoveat illius opis egentes et sua statione suoque jure iniquè dejectos. Cujus quidem justitiae promovendae et alendae Vos etiam, Illustrissimi Proceres, magnâ diligentia intentos Deus altissimus benedicat, sapientiam, prudentiam, constantiam quoque exercitio bonorum operum promovendo animis Vestris instillet, ut multae aliae quoque gentium nationes cum afflictissima nostra gente Hungarica (quod exemplo nostro incitatae jam quaedam faciunt) politicas et Heroicas Vestras virtutes ad regulam aequitatis dispositas et accomodatas laudibus meritis cumulare justissime possint et valeant.¹

UGYANAZ A BESZÉD, HEGEDŰS ISTVÁN FORDITÁSÁBAN.

Nem tagadhatjuk és nem is tagadjuk, híres-neves főurak, hogy a ti gyűléseteknek eme fényes és népes körébe egyfelől roppant nagy lelki-fájdalmat és különös szomorúságot, de másfelől egyben igen nagy örömet és lelkünknek nagy jókedvét hoztuk el. Ugyanis bánatunknak és méltán érzett fájdalomunknak onnét ered a forrása s onnét támadnak indítékai, hogy ő maga az egykor hatalmas Ahmed, ki az egész magyar nemzet előtt teljes élete folyamán soha el nem évülő hírnevet és ragyogó dicsőséget vívott ki, az örökkévaló istennek végzéséből és a kikerülhetetlen végzet határozatából az élők között lenni megszűnván, fenséges arczával

¹ (Az V., VI. sz. levelet és szónoklatot a Dohnák kastélyában Schlobittenben Angyal Dávid t. barátom találta meg, másoltatta le s közölte velem.)

föbbé föl nem deríthet, szemeinket nem örvendeztetheti, elménket föl nem emelheti és föl nem üdítheti. Sőt még, a mi felette szükséges lett volna, az irányunkban gyakorolt és szakadatlanul tanúsított nagy jóindulatáért és kegyességéért, a mi ajkunkról az ő jóságának bármi csekély dicséretét, iránta való tiszteletünket, hálánknak és elismerésünknek némi kifejezését, füleivel nem hallhatja, eszével föl nem foghatja. Ezt a kegyes jóindulatát annyira nem szűken, fogyatékosan és ridegen nyujtotta nekünk magyaroknak és császári természetében gyökerező jótékony hajlandóságából eredt jótéteményeiben annyira nem fukarkodott, hogy jótékonyága messzire kiterjedő, állandóan virágzó ágainak árnyékát nemcsak a hálás és becsületes magyarokra terjesztette ki, hanem még a hálátlan és az igazi magyar szellemtől merőben idegen emberek is közöttünk nyugodt és gondtalan életet élve, velünk együtt bőségesen élvezték a béke és nyugalom közös levegőjét. És, habár vajmi sokszor a mi tudásunk, szándékunk és beleegyezésünk nélkül, akaratunk és gondolkodásunk ellenére, némely forгатag embereknek vakmerőségéből veszélyes viszonyok és tények körébe sodortattunk, mely nemcsak mindnyájunknak üdvét, de a hatalmas császárral kötött szerződésünket is kockára látszott tenni : úgy hogy császári türelmén és jóságán ismételt gögös merénylettel elkövetett sérelmek miatt kegyét és elnézését méltán elfordíthatta volna tőlünk és kegyességét haraggal cserélhette volna fel ; soha magát rávenni nem tudta, hogy kegyességének forrását és bőven áradó hullámát, melyet nekünk magyaroknak a legteljesebb mértékben és a legnagyobb bizalommal nyitott meg, tőlünk elzárja, sőt annyira távol volt attól, hogy annak bőven áradó folyamát kiszáradni hagyta volna, hogy még azt sem engedte meg, hogy a színültig megtelt mederből csak egy kevéssé is alább szálljon. Így közöttünk és nálunk nem támadhatott oly vakmerő, oly szörnyű, oly veszélyes fondorlat agyafúrt és gonosz emberek részéről a hatalmas Császárral szemben, hogy az ő fáradhatatlan és sohasem lankadó jóságának mindig eleven és buján hajtó gyökere az ő kegyességébe vetett szilárd bizalmunk elenyészésével elsenyvedett és kihalt volna ; mert hiszen ő sohasem szűnt meg mindég újabb és újabb vigasztalásával enyhíteni a mi bizalmatlanságunkat, félelmünket és lankadó reményünket : úgy hogy inkább a gonoszok iránt is elnéző volt a jók miatt, nehogy a vétkesek ellen kitörő haragjában veszedelembe sodortassanak és elveszszenek olyanok is, a kiket kegyére és jótékonyására érdemeseknek

tartott. Mindezek mellett az irányunkban tanusított törhetetlen császári kegyét még azon bizonyítékkal is elfogadandóvá és tiszteletreméltóvá tette előttünk, hogy jóllehet velünk nem rokonszenvező és irántunk jóindulattal nem viseltető egyének számos cselszövéseikkel és mesterkedéseikkel különböző kéréseikkel csengő-pengő szavak kíséretében törekedtek a császárnak kegyes hajlandóságát tőlünk eltéríteni és az ő fegyveres hatalmát a szövetség lábbal tiprásával ellenünk fordítani; tőle minden igéreteikkel, kecsegtetéseikkel és rosszhiszemüleg kigondolt leveleikkel, valamint követségeikkel annyira nem tudták kicsikarni azt, a mire törekedtek, hogy a minden dicséretre méltó császár állhatatosságának záloga irányunkba sértetlenül és diadalmasan épen megmaradt és a császár rendíthetetlen méltóságával keresztülvitte, hogy őt hozzánk sokkal közelebb állónak és bensőbb barátságban létezőnek tapasztaltuk, midőn ők azt hitték, hogy tőlünk elvonták és egészen elidegenítették. Vegyük még hozzá azt, hogy ő császári felsége inkább akart néha kimeríthetetlen kincstárából szükségünket segíteni, mint ellenfeleit kincstára gyarapítására megsarczolva, minket a legkisebb mértékben bántani. Így a legkisebb részrehajlást sem engedve meg és az ellenséggel szemben is soha meg nem bontva a kötést (hogy ez így végkép felbomoljon) a mi örökemlékezetű és tiszteletre méltó császárunk a mi hűségünk és bizalmunk kötelét simán és épen, szilárdul tartotta kezében. Ez okokból tehát méltán rendülünk meg lelkünk kegyeletes és kikerülhetetlen fájdalmában, híres-neves főurak és tanácsosok, midőn a legállhatatosabb, a leghatalmasabb, a legkegyesebb császárunk jelenlététől meg vagyunk fosztva. Mert hiszen őt már nem láthatjuk és bármily hálával nem magasztalhatjuk, de azért kívánjuk, hogy épen úgy éljen minekünk és a feledékenységnek halálával el ne vesszen; emlékét tegye édessé a visszaemlékezés és minden írónknak nyelvén századról századra zengjen az ő magasztalása és dicsérete. De azért ő sem nem vészett el számunkra teljesen, sem nem távozott el a halál által elragadtatva, úgy hogy nekünk csak szomorúságot hagyott volna hátra, vagy az örökségtől minket megfosztott volna, melyet azáltal hagyott ránk, hogy hátrahagyta atyja erényeinek hű utánzására nevelt és lelki tulajdonait teljes mértékben öröklő fiát, Osman császárt és vele kapcsolatban Titeket, bölcs és békeszerető intézőit az államügyeknek, hagyott nekünk vigasztalásul és jogainknak az ő helyében kiszolgáltatására és épségben tartására.

Méltán örülhetünk hát és ujjongva tapsolunk elragadtatásunkban látva, hogy az örökké való Isten gondviselő kegyéből, a hatalmas Ozman császár foglalja el az ő helyét és áll a dolgok élére és tapsolunk Nektek is a birodalom bölcs és eszes intézőinek, kiknek lehet köszönni, hogy ő császári Felsege úgy levelével, mint követeinek nyílt és őszinte szavával föltárta előttünk Magyarország összes rendjei előtt Atyjának kegyes természetét, följánlja amaga készségét a segítségre, az Atyjával kötött frigyben való állhatatos megmaradását és szives hajlandóságát, hogy kegyének minden áldásaival bennünket eláraszson. Teljes bizalommal csatlakozunk hát Hozzá és lelkünk éledez ígéreteinek, ajánlatainak hallátára és kérjük az örök Istent, hogy Ő Császári Felsegének napjait és éveit gyarapítani, az ő szerencséjét előmozdítani, barátjainak számát megnövelni, ellenségeinek számát megapasztani, trónjának zsámolyát megszilárdítani kegyesen méltóztassék, hogy mindenki ott tehesse le terhét, kik üdülés és megnyugvás végett hozzá folyamodnak. Kegyelmesége pedig jóságától támogatva királyi házának örökké tárt fényes kapuin át éjjel és nappal folyam módjára áradozzék és egész birodalmának határai közt bőséges és mindig kész igazságosságával szeretőn karolja föl azokat, a kik segélyére szorulnak és azokat, kiket jogos helyükből és állásukból igaztalanul kidobtak. Emez igazságosság előmozdítására és gyámolítására áldjon meg a magasságos Isten Titeket is, hires neves Főurak, kiknek erre főfőgondotok van, csepegtesse lelketekbe a bölcsességet, okosságot, állhatatosságot a jó munkák gyakorlására, hogy más népek is a mi lesujtott magyar nemzetünkkel egyetemben (a mit a mi példánkra némelyek már önként meg is tesznek) a Ti politikai és hősi erényeiteket, melyeket a méltányosság szabálya irányoz, méltóképp tudják és bírják megérdemelt dicsérettel magasztalni.

VII.

Rimayból a Cato Distichonainak magyar fordítása összevetve a *Libellus Elegantissimus qui inscribitur Cato, de praeceptis vitae communis* magyar prózafordításának szövegével az 1620-iki kolozsvári kiadás szerint.

Liber I. 2. párvers:

Többet vigyázz mindenkor és ne adgjad magadat az álomnak.

Rimaynál:

Többet vigyázz s tanulj te is mindenkoron,
Álomnak ne hagyj erőt venni magadon.

I. 5. párvers :

Ha az embereknek életeket, es végezetre erkölcsöket meg nézed,
Mikoron egyebeket kárhoztatnak, fenki vétek nélkül nem él.

Rimaynál :

Embereknek erkölcsét ha jól megnézed,
Éltek vizsgálod s meg is mértékeled ;
Kárhoztatnak is nekik élteket,
Nem találsz senkit is vétek nélkül őket.

I. 6. párvers : Az melyeket tudsz ártalmasoknak lenni . . .

Rimaynál : Melyeket ha tudsz ártalmasoknak lenni . . .

I. 7. párvers : Állhatatos engedelmes is legy, mikor az dolog kevannya :

Az idő fzerent az ezes ember erköltkftét vétek nélkül el változtattya.

Rimaynál :

Légy állhatatos s ahoz engedelmes is,
Ha kivantatik csendes is, tűrő is.
Mert az okos ember néha idő szerint is,
Változtatja gonoszra jó erkölcsét is.

I. 10. párvers :

Az tlatfogo emberek ellen befzeddel ne vetélkedgyél,

Az szó adatik minden embereknek, de az elmének böltsflege
kevefnek.

Rimaynál :

Csácsogó emberrel te ne vetekedjél . . .
Elme bölcsesége találtatik kevésnél.

I. 12. párvers :

El távoztasd az hireket, ne kezdgy úy találójának tartatni . . .

Rimaynál :

Távoztasd az mondta mondó hireket,
Új találójának ne mondjanak tégedet . . .

I. 14. párvers :

Mikoron teged valaki ditsfir, meg emlékezzél te Magad itilőjének
lenni magadnak . . .

Rimaynál :

Ha dicsfírnék téged, megemlékezzél,
Te magad itélőjének is lenni igyekezzél . . .

I. 17. párvers :

Az magához gyanos . . .

Rimaynál :

Ha magához gyanós . . .

I. 18. párvers :

Miglen boldog vagy, addig minden ellenkező dolgokat eltavoztats . . .

Rimaynál :

Miglen boldog vagy, jól el távoztassad,
Ellenkező dolgokat ne is gyámolítsad . . .

I. 19. párvers :

Mivelhogy kétféles és giarlo élet adatott minekünk, mas ember halalában magadnak ne vefs reménfeget.

Rimaynál :

Gyarlóságos élet adatott mi nekünk,
Ember halálában ne legyen reménységünk...

I. 20. párvers :

A te szegény barátod mikoron valami kided ajándékot íd te neked...

Rimaynál :

Szegény atyádía és régi barátod,
Mutat teneked kided ajándékot...

I. 21. párvers :

Miért hogy az természet tegedet meztelenül teremtett,...

Rimaynál :

Természet minket meztelen teremtett,...

I. 23. párvers :

Ha teneked az te jo-téteményedért egy barátod fem felel megh, Ne vádollyad az Itent, hanem te magadat meg' tartoztasd.

Rimaynál :

Barátod ha neked jóert meg nem felel,
Ne zugolódjál s perölj az Istennel,
Tartóztasd meg magad...

I. 24. párvers :

Hogy valami szükfeget teneked ne legyen, az te keresményeddel szükön ély, Es hogy afzt az mi vagyon meg tarthaffad, mindenkor vélyyed mint ha nem volna.

Rimaynál :

Keresett marhával, ha lehet, szükön ély,
Nagy kedvesen ély keresményeddel;
Tékozlás ne legyen, költvén betsülettel,
Mintha nem volna, tarthassad kezdeddel.

I. 25. párvers : Az mit egyfzer megh adhatz, kétfzer ne ighirjed fenkinek...

Rimaynál :

Az mit egyszer adhatz, kétszer ne igrjed...

I. 26. párvers : Az ki befzéddele tetteteti magát, de szivében nem hűv barátod, Te-is hafonló-képpen tfelekedgyél: igy a' melfterfeg mesterfeggel tufoltatik meg.

Rimaynál :

Ki téteti magát álnok beszédével,
Szivében is nincs az jó emlékezettel.
Te is hasonlóvan cselekedetteddel
Csufoljad meg ötet olyan mesterséggel.

I. 27. párvers : Ne jóvallyad felettéb az hizelkedő szavú embereket . . .

Rimaynál :

Hizelkedő embert te ne is javaljad . . .

I. 28. párvers : Ha teneked fiaid vadnak, es gazdaglagod nints, tehát tudómánjokra tanítfad őket . . .

Rimaynál :

Fiaid ha vannak, tanítsd tudományra . . .

I. 29. párvers : Az mi alávaló, te azt itillyed dragának, az mi pedig drága, azt alávalónak. Ezképpen sem magadnak főfvén nem léfzefz, sem egyebek fősvénnek teged nem tartnak.

Rimaynál :

Mi az alávaló, te itild drágának,
És az mi drága azt alávalónak ;
Eképpen fősvény nem lehetsz magadnak,
Sem pedig egyebek fősvénynek nem tartnak.

I. 30. párvers : Az mellyeket szoktál büntetni, ugyanazonokat te magad ne tfelekedgyed, Mert rút dolog az tanítónak, mikoron ugyanazon vétek őtet meg feddi.

Rimaynál :

Melyekről szoktál azelőtt büntetni,
Magad ne látassál azokat cselekedni,
Rút dolog, tanítót ha kezdi feddeni,
Maga vétkeiről nem tudván kitérni.

I. 31. párvers : Az mi igaz azt kérjed, avagy az mi láttatik tisztességednek lenni, Mert bolondfag ollyat kérni, az mi igazán meg tagadtathatik tőlünk.

Rimaynál :

Az mi tisztességes láttatik, azt kérjed,
Ki hozzád nem illik, kívánni ne merjed ;
Bolondság azt kérni, ki nem adattatik neked :
Jobb elhallgatni, rá sem menjen nyelved.

I. 32. párvers : Az ismeretlent jobnak (nagyobnak) ne tartfad az ismerőidnél . . .

Rimaynál :

Jó ismerősödöt igen megbecsüljed,
Ismeretlent pedig ne tarts annál feljebb . . .

I. 34. párvers : Ha mikor megh győzhetnéd-is, néha engedgy az te tárfadnak, Mert az szerezmes barátok engedelemmel tartatnak megh.

Rimaynál :

Kit nagy erőddel győznél is, türéssel meggyőzzed,
Az igen szép jószágos cselekedet,
Mert az igen engedelmes türésed
Jó erkölcsnek drága jó vezéred.

I. 39. párvers : Meg tartfad inkább azokat, a' mellyek immár munkával kerettetenek. Mikor az munka kárban vagyon, megh nevededik ez világi szegénység.

Rimaynál :

Az kit nagy nehezen munkával kerestél,
Azokat megtartsad, azon igyekezzél ;
Mert ha kárvallásban gyakorta te esel,
Megrakonol te világon szeginséggel.

I. 40. párvers : Néha neha légy adakozó a' te ismerődhez szerelmes emberidhez, es barátidhoz. De mikoron bódogh vagy, te magadnak mindenkor job akarója légy.

Rimaynál :

Mikoron boldog vagy, közelb légy magadhoz,
Magaddal ugy légy, mint jó akaródhoz.
Adakozó légy az atyádfiaihoz,
S ne hagyj megcsükkenni jóvoltát barátidhoz.

I. 8. párvers : Az te feleségednek, mikor az szolgál felől panaszolkodik, ne hidgy oknelkül. Mert gyakorta az Afzizonyi allat gyűlöli aszt, az kit az ő ferje ismeret.

Rimaynál a körülírástól kidolgozásban :

Ne hidj mindenkor az asszony állatnak,
Jámor szolgálkra ha panaszolkodnak ;
Az asszonyállat azt nem kedveli,
Melyet az férje leginkább szereti...

VIII.

Párhuzamos helyek Laskai János : *Egy néhány Ahitatos buzgó Imadságok* (Mafodizori - Nyomatás Debreczenben ; Fodorik Menyhart által. 1651.) cz. műve és Rimay kézirati : *Egy néhány rendbéli könyörgést és buzgó imádságokat magába foglaló könyvetské-je* pár imádságában. Laskainál : *Magadnak Isten kezében való ajánlatod, midőn reggel fel-kelsz.*

Fel-kelek az mi Urunk Jesus Chriftunak nevében, a' ki engemet dragalatos vérével meg-váltott, ő igazgaffon engemet, meg-áldgyon, őrizzen és minden jó cselekedetben megerősítsen, ma és minden napon, és ez nyomorult élet után vigyen-bé engemet az örök életben, Amen.

Rimaynál : *Reggeli Aldozat. Miképen ajánlya ember az Istennek magát midőn reggel föl kel.*

Az Idvőzítő Vr Jesus Chriftus nevében föl kelek ki engemet meg-váltott az ő drágalatos vérével : Ő engemet igazgaffon, meg-áldgyon, őrizzen és meg-erősítsőn minden jóra való dolgomban ma és minden időben : És e' nyomorúfagos életem után, vigyen be engemet az örök élet-ben. Amen.

Laskainál :

Imádság, mikor reggel fel-serkensz.

Vram, vilagofits meg az én izemeimet, hogy foha ne aludgyam - el az halalban, hogy valamikor ne mondgya ellenfegem, meg győztem ötet.

Rimaynál: *Mikor Ember Álmából föl ferken.* Világofits-meg Vram az én fzeimeimet, hogy soha a halálban el ne aludgyam, hogy valami koron ne mondhasza az én ellenlégem: Megh győztem őtett.

Ugyanez a *Tizenkét Órákra nap által való Imádságh* fejezetben a VIII-ik így:

Vram Iften világofits meg az én fzeimeimet hogy az halálban el ne aludgyam.

Laskainál:

Imádság mikor le-akarsz fekünni.

Mindenható, örökké-valo Isten, hálákat adok tenéked, hogy engemet ez mai napon à te kegyelmeffedeg által, minden gonofztul megoltalmaztal. Kérlek pedig tégedet, hogy valamit te ellened ez napon gondolatommal, fzommal avagy cselekedetemmél vétkeztem, à te fzenvedéfed és halalod által méltóztaffal nékem bünös embernek megbocsatani. Es ennek utanna örizz-meg minden testi és lelki vezedelemtül, hogy à te nevednek dicseretire-is jó egéfféghben fel-kellyek, és te néked tífzta fzível, és fzent ételtel, hála-ado örvendetefféghgel fzolgalhaffak, Amen.

Rimaynál: *Estvére való Imádságok. 1.*

Mindenható örök Iften, ugy mint kinek mi reánk mindenkoron fzorgalmatos gondod vagyon: Nagy hálákat adok a' Te jó voltodnak, hogy engemet méltatlant e' máj napon minden lelki és testi jóckal megajándékoztál és a' Te nagy irgalmafsághodból sok-rám kövtekezendő gonoztól es vezedelemtől megmentettél. Vallom igaz Iften, hogy én e' máj napon Te fzent Főlfégedet, az én gondolatimmal kívánlágimmal befzedimmal és cselekedetimmal, gyakortaféghgel megbántottam. Annak-okáért a' Te fz. fiadnac Chriftus Vrunknac artatlan élete-ért és keserves kínszenvedéféért alázatosfan könyörgőc hogy valamiben az én erőtlenséghemmel, tudatlanlágommal Te ellened, felebarátom és ennen magam ellen e' máj napon vétkeztem, azt énnékem kegyelmefsen meg-bocsáfsad. Tífzta fzívet terempts énbennem, és-adgy nyugodalmas éjet. Láttogafs meg Vram Iften minket, s-ezt a' mi lakóhelyűnket, és az ellenféghnek minden olálkodáfit távoztasd el tőlűnk. Adgyad Vram hogy ez éjel cfendefsen nyugodgyunk és nagyfzépen el aludgyűnc, hogy az holnapi napot jó egéfféghben és békelséghben érhetvén, néked alázatos fzível lélecel való hálákat adhafsűnc. A' Te fzent és Tífzta Angyalid lakjonak velűnc és minden hozzánk tartozóckal együt, azok oltalmazzanak minket, és így a' Te sz. áldáfod maradgyon házunkon ez éjel és mind őrcőkön őrcéké: Amen.

[NB. ez a Laskai-félének bővebb körülírása. Az ellenségre vonatkozó rész Pázmányból vettnek látszik, a hol így van: »Látogafd-meg Uam, kérlek, ezt à házat, és az ellenséghnek minden cfalárdságit távoztafd-el tőlle.« *Imádsághos könyv.* 1631., 118. 1.]

Említettük továbbá, hogy Rimay hihetően egész imádsághoskönyvét eképpen írta össze s az imádsághokat többé-kevésbbé átdolgozva írta be

imádságos könyvébe. Ennek bizonyosságául álljon itt még egy példa a *Fons vitae*-ből. (1589.)

A Sz. Lélek Istenhöz való gyönyörűséges Imádság.

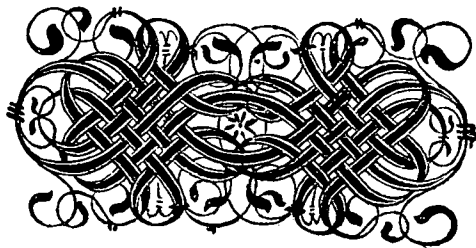
Jövel Szent Lélek Iften, tölts bé a' Te hiveidnek szíveket. Jöj el szegényeknek Atya, nyomorultaknak Istene; Jöj el meg keferedett szíveknec Vigasztalója; meg fogyattoknak Gyámola; Jöj el szegény raboknak meg Szabadítója, és minden tórédelmes lelkünknek irgalmas kegyelmes és idvőzítő Istene. Te vagy lelkünknek vigasztalója, édes vendége és igaz Tanítója. Fáradtságban nyugalom, nyomorúságban könnyebbítő és Szabadító. Te vagy keferőségben és firalomban vigasztaló: Te az hűtnek emeretire és (és) eggyeféjére gyűjtélz minket. Oh Te igaz világosság, adgyad hogy világokodgyék közöttünk az Ige, melyből esmérhefsűc az Istent. Adgyad, hogy szívünkben esmérhefsűc és nevezhefsűc az Istent mi Atyánknek és Christuft mi Idvezítőknec lenni. Világolts meg a' mi szívünket, és tanítsad a' mi tudatlan elménket. Amen.

Ugyanez így olvasható a *Fons Vitae Az Eletnek Köttye* (Debrecenbe. 1589.) cz. műben:

Az Szent Leleknek hozzánk jöveliről való Imádság.

Jövel Szent Lelek Vr Isten, Tölcz be teidnek szívet Vilagossagnak vilagaval, Jövel szegényöknek Attia. Jövel ayandek özto, Jövel szűeknek vilaga, Te vagy Lelkünknek vigasztaloia es edes vendege, es igaz tanitoya, faratfagban nyugodalom, heűfegbe Izep kegyösseg, Siralomban vigasztalas. Te az Hűtnek igéneffegere gyűtelz minket, Melliel híszűnk, Hogy cfak CHRISTVS legyen a mi iduűssegűnk, Kikben te nem vagy egyeb, De azok külonb külonc czelekedetűkből akarnak iduűzűlni.

Oh te igaz Vilagosság, Adgyad Hogi vilagoficzon közöttünk az Ighe, melliből esmerheffűk meg az Istent, Adgyad hogi szívűnkbe neuzheffűk az ISTENT mi Attianknak, Es CHRISTVST mi iduűffegűnknek lenni. Te szűeknek edes vilagossaga es tanitoya, Sűntelen minket tanciz Es vilagoficz. Sűntelen tanciz. Hog hihefsűnk Christusban valo Hitnek általa bizonyal iduűzűlnűnk.

HASONMÁSOK SZÖVEGE.

1.

RIMAY VALLOMÁSA SAJÁT ÉLETKORÁRÓL.

(A 10. lapon.)

Item 26. Aprilis in Bozok, Vigessimus sextus testis, | Nobilis
Joannes Rimay, Juratus Afseffor Comit[*a*]tus Neogradien[*sis*] |
Annor[*um*] 43.

2.

A BALASSA-CODEX FELJEGYZÉSE RIMAYRÓL.

(A 24. lapon.)

Kiket méltó hogy a Balasi irasatul mezze ne hadgiu[*n*]k, mert
Ba- | lasj Balinton kjuól csak egy Magyar sem érközhetik el | vile,
bar ugian igen igyekezikus rajta kiról iteleted | tehet akar kj az irasat
olvassa, azmint Balasi Ba- | lintis igy fzolot felöle eltiben [mond] ha
ugy megy elő | dolgodba[*n*] azmint elkeztül giakoroluán azt nem hogy
elnem | erkeznél uile, de meghis foghß halladni. Seöt halala | orajanis
eötet valotta Balasj Heliében valonak len[*n*]j : | keruén arra hogj azeó
halalat Verseivel ekesicze | megh : kit uighezis ujtt Rimaj Janos melj
ira[*sat*] | atöb Eneki utar heliheßtettünk.

3.

RIMAY CONFESSIOJA A BALASSA-ÖSSZEESKÜVÉS TANU- VALLOMÁSI JEGYZŐKÖNYVÉBEN.

(A 113. lapon.)

Vtoliara, engemetis kezdé azon | obtestalni, hogi nem levén
allapatomnak femmi promotioia, | ha Iften io modott mutatt dolga-
ban, | s-vgyan be kelletik | menni, allapatianak promouealafaboll
engedgyem magamatis | fzerencheiben particepsnek lenni. Arra azt

feleltem, | hogy en az en forsommall oly contentus vagyok, hogy à |
hoz cziak keuefett keúanék I[stè]ntull hozza szoktatuan ma- | ganiatt az
czendes, es kis erteken megh elegendett életthez, | effele dologban
azertt nem az en promotiomatt, hanem az | keözeönleges hafzonnak
valo szolgalatott igiekezem inkab | tekintene[m], minek okaertt
ebennis az N[agys]agod allapatiában |

4.

RIMAY ÉNEKE BALASSA JÁNOS SÓLYMOCSKÁJÁRÓL,

(A 117. lapon.)

Balasa Janos eneke szolymoczkaiarull.
Az en solimoczkam Paloitan Vagion
Siuiben fzerelmem neo igen nagon
Belole Ikraia foli igen lagion
Kit draga kenetull magamnak tartom
Gondolkodwán erte nem tudok s-mind alok
Ha efzemben iut cziak nem meg halok
Serelmiert paloitora gialog balagok
Mint eefz nelkwl swkös iaro bolondok
Mikor hozza megiek elmofzolidodik
Elomben iöwen eö fel foztotik
Occulariat mutatia¹ semem tiftititik
Ragiado fzerelme siuemben ferkezik.
O en solymoczkam ha közelben laknal
Kekkeoy kapun hozam be yarhatnal
Sok jotis nalam giakran talalhatnal
Meg töltenem begiedet kit az vtan latnal.
Az en kezemre tegedet wennelek
Szep niofzoliakra mellek fektetnelek.
Kariaimmal giakran teged olelelek
vegre mint az Niul altalis söknelek
Noha kezemen vagion apertura
Meli femeimet genetbwl tiftitia
de ha Solymoczkamnak ram fordul az fara
Mindgiart femeimnek meg iön lep vilaga.

¹ A rövidítési jel azt mutatja, hogy *mutatva(n)* -t akart írni.

5.

RIMAY TERVEZETT BALASSA-KIADÁSÁNAK ELSŐ LAPJA.

(A 118. lapon.)

Clarissimi Virj | Generosi ac Mag[*nfi*]ci Domini Do[*mini*] Walenti |
 ni Balafy Baronis à Gyarmath Pa | nony plectro Apollineo modulata
 uarij | generis carmina qvibus amænum Mufa | rum chor[*um*] sic
 ille exornat ut ipsius Hun- | garica et arundo, et Auena, Admirábilj |
 concentus suavitate et Vocum arguta | harmonia, cæteras si qvæ
 sunt, omnes, | multis intervallis super[*e*]undo, ipsa etiam | invidia
 eis suffragante, locum superio- | rem authorit[*a*]tis et laudis occupent.

Ad calcem operis Julia ipsius, est addita, cuius | formæ venust[*a*]te,
 moru[*m*] item sua[*vi*]t[*a*]te et ingenij | plurimo decore illect[*us*], eam
 multiplice svasionu[*m*] | genere, in metuum amoris ardorem amplec-
 ten- | um sollicitat, nunc preces, nunc minas, lau- | des blandimenta,
 nunc exempla, tam foeto | et sagaci ingenio Vbiq[*ue*] depromendo,
 ut nec | Cathuli Læsbia, nec Tibuli Neera, nec Prophe[*r*]ti[*i*] Cint- ||
 [hia]

6.

A VÁSÁRHELYI DALOSKÖNYV EGY LAPJA.

(A 121. lapon.)

Egy szép tánczot jo kedvemből | szép fzerelmem küldek, kit gya- |
 korta en magamba[*n*] te nalad | éneklék, tánczolok veled örü | lök
 vigan, tezik hogy re- | pülök nagy bóldogul élek, |

7.

A SZŐNYI BÉKE OKLEVELE. (ZÁRADÉK.)

(A 171. lapon.)

.....
 Tengeren, auagy fzarazon leuó minden orfzagainak, azon hatalmas
 Török Chafzar reszeről, sem | hadaitol, femmi bantafok ne legyen. |

Tizen egyedik Articulus.

Az megh neuezet dolgok kiuól, mindennemő kartetelek, es ellen-
 közéfek mind az kelt reßröl, az Sittua Toroki | Bechi, es az több vege-
 zefek ellen, az mostami frigynek idejeigh az kik lettenek bizonyos okokert,
 mindaz | kett reßröl azok el nyomattak legyenek es el feleyttue. Az

moftani Vegezefek penigh mind az | kétt refzról, mindennémő refzeiben fzentől, es minden fogyatkozás nélkül, minden rendektől megh | tartafsanak. Mind ezeknek nagyob bizonfaghara, mi az főllyül meg neuzet tellyes | hatalommal leuő Commifzariufok, ugyan ezen Szöny mezőben, ezeket az Articulusokat, kezünk | irafa ala vetefeuel es pechetünkkel megh erőfsetöttük. Mivel penigh az N[agys]agos Vezér magha | ielen nem lehetet az vegezefben, vegeztük afzt, hogy ő N[agys]aghais az Romaj Chiafzar ő felfeghe | refzeről való Commifsariufoknak, ezeknek megh erőfsettefet, megh küldgye mentől hamareb. Actum in campo Szönjenfi die decima tertia Menfis Septembris ; Anno Millefimo, fex- | centefimo, Vigefimo septimo. |

Stephanus Sennyey, ep[isco]pus Vacienfis [manu]p[ro]p[ria]. (P. H.) Gerardus a. Questenbergh m. p. (O. H.) Daniel Ezterhás, de Galántha m. p. (P. H.) Kohary Peter Manup[ro]p[ria] (P. H.) (P. H.) (Aláírták és,pecsétjükkel ellátták a budai mufti, az egri basa, az esztergomi, szolnoki bég és Gziban aga.)

8.

RIMAY VERSEI «AZ GONOSZ ASSZONI ÁLLATRÓL.»

(A 194. lapon.)

Az gonoz Afzoni alatrol.
 (Gonoz) Afzoni alat ha haragzik vgia[n] rezket,
 Akoron gonozsag siuiben weer fézket
 Atkoza fidgia niawalias feriet,
 Kivania Segennek egi oraban veztet.

9.

RIMAY KÉZIRATA A «DÖGÖS PESTISRÓL.»

(A 200. lapon.)

Oruofsáagh | Auagi Præsueratium az Dő | gős Pestis halalban. | Contra vim mortis, non crescit herba in hortis | Szem flastrum, es semminemeő fwueknek giükere : meg | nem orwofzalthattia, sem giogithattia, az Embert, | hanem az te fzent Iged : | Vram az te kezed előtt, el nem röitőzhetyk | szem el nem futhat szenky | Eccle : Cap : 12 : .